

Mózes Huba

„Orrodba édes illatot gyűjts, szívedbe békét és mosolygást”

Dsida Jenő: Tíz parancsolat

Dsida Jenő *Tíz parancsolat* című alkotását a költő halála után, 1938-ban, az *Erdélyi Helikon* augusztus–szeptemberi kettős száma és az *Angyalok citeráján* című kötet, majd 1939-ben a szöveg szükséges és szakszerű javításával az R. Berde Mária és munkatársai szerkesztette, Nagyváradon kiadott *Istenes énekek* című kötet közölte.¹

Dsida 1936. január 30-i levelében írta menyasszonyának, Imbery Melindának: „Most különben hozzákezdtem egy nagyon szép versnek. Az lesz a címe: *Tízparancsolat*, és tíz nyolcsoros strófából fog állni. Az első kettő már készen is van.” A készülő alkotásra az 1936. február 9-i levél is visszatér: „Aztán még egy nagyobb bölcselkedő versnek is nekifogtam, az a címe, hogy »*Tízparancsolat*«. Tíz darab tizennyolc soros strófából fog állni, öt már ebből is készen van. Mutatónak ideírom a negyedik parancsolat:

*Tiszteld az izzó szenvedést,
mely mindünket tisztára éget,
tiszteld a jóság fényeit,
tiszteld a csöndes bölcsességet,
tiszteld a békésen mosolygó
gyermeket, együgyű parasztot
és minden prófétát, aki
a sziklából vizet fakasztott:
habzó szépséget és malasztot, –
tiszteld a költőket, akik
veled vannak, bármerre mennél
s több életet adnak neked
tulajdon ember-életednél,
hajts főt az írások előtt,
melyek sárgultan szakadoznak
s az ősi márványok előtt,
melyek lassanként repedeznek,
ódon kertekben porladoznak.*

¹ Dsida Jenő: *Tíz parancsolat*. In: Uő: *Összegyűjtött versei*. Szerk. Láng Gusztáv – Urbán László. Savaria University Press, Szombathely, 2011. 142–143.

Hamarosan befejezem, s akkor elküldöm Neked az egészet. Azt hiszem, szép lesz."²

A levélhez a címzett – az 1980-as években Marosi Ildikó kérdéseire válaszolva – a többi közt a következő kommentárt fűzte: „A Tíz parancsolat *negyedik parancsolatának ideírt részén Jenő még elég sokat módosított, és az a végleges, ami a halála után a Helikonban megjelent, a korrektúrát Kiss Jenővel együtt már én végeztem.*”³

A Dsida-levelekben szereplő, egybeírt cím még egyértelműen arra utal, hogy a költőnek a tíz parancsolat közül csak ötnek, illetve végül hatnak a megfelelőjét sikerült megírnia. Ez tehát indokolná a posztumusz közlésekben a cím alatt feltüntetett *Töredék* megjegyzést. A két szóra bontott *Tíz parancsolat* cím olvastán viszont felmerül a kérdés: vajon a feltételezett költői szándékot, a *Tízparancsolat* felelő „újraírását”, ami az alcímszerű megjegyzés tanúsága szerint csak részben sikerült, nem írta-e felül az önmagában kiteljesedő, öntörvényű költői alkotás?

Nem véletlen talán, hogy Thomas Mann *Doktor Faustus* című regényének az a mozzanata jut eszembe, amelyben Beethoven az opus 111-es szonáta kéttételességét firtató famulusával közli, hogy a harmadik tétel megírására *nem volt érkezése.*⁴ Ha Dsida Jenő megérte volna *Tíz parancsolatának* megjelenését, vajon nem hasonlóképpen válaszolt volna a hiányzó parancsolatokra rákérdezőnek? Azt már az olvasó kérdezheti önmagától: hiányoznak-e valójában az alkotásból a meg nem írt parancsolatok?

A kérdéseket mérlegelve tanulságosnak tűnik a tizennyolc soros szakaszok szerkezetének a vizsgálata. A rímképlet és a 10/8 tagolású II. parancsolat kivételével a mondattani felépítés szempontjából is felező strófákat soralapú negatív aranymetszés osztja 11/7 arányban. Az aranymetszések szintjén strófánként egymástól hangulatilag eltérő, a strófák műfaji jellegét meghatározó sorok helyezkednek el.

Az I. parancsolat 10–13. sorának az elégikus hangulatát az előrímben is összecsendülő *búcsút – bús út* sorvégí rím szabja meg:

*De nem szabad velem törődnöd,
legfeljebb ints egy lenge búcsút*

*felém, ha más tájakra visz
ez a vidám és néha bús út,*

A II. parancsolat 11–12. sorában szóáthajlásos rím irányítja a figyelmet a *fekete* jelzőre, s arra, hogy ez a jelző mennyire sajátossá teszi a lírai ént virággal azonosító pasztellt:

Virág vagyok a zordon, ében-

fekete idők belsejében,

2 Dsida Jenő: *Levelek Imbery Melindához*. In: Uő: *Égi mezőkön*. Vallomások versben és prózában. Szerk. Kabán Annamária – Mózes Huba. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2001. 58., 62–64.

3 Marosi Ildikó: *Jegyzetek*. In: Dsida Jenő: *Séta egy csodálatos szigeten*. Cikkek, riportok, novellák, levelek. Szerk. Marosi Ildikó. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1992. 559.

4 Vö. Thomas Mann: *Doktor Faustus*. Ford. Szöllősy Klára. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1967. 65–71.

Mintegy előfutama ez a *Keleti Újság* 1937. évi 298. számában közölt *Pasztell* című Dsida-költeménynek:

[...]
*Alkonyatra sásos zúgnak
mélyén futó vizek zúgnak,
csupa sötét, furcsa, hűlt nesz,
bús suhogás, mi körülvesz.*
[...]
*Nappal-éjjel így terül szét
fölötted az egyedüllét,
lassan tompa, fullatag, nagy
csöndbe merülsz, hallgatag vagy,*
[...]
*mind nagyobb a néma sejtés,
mindig több a mélyre-rejtés,
minden nappal, amit élsz,
több, amiről nem beszélsz.*

A kétsoros, sűrített változatban mintha benne munkálna már a csaknem nyolc évtizeddel későbbi fizikai felfedezések nyomán megfogalmazott számvetés is: a már többé-kevésbé ismert látható világ csak 5 százaléka az univerzum tömegének, a sötét anyagból és sötét energiából álló maradék 95 százalékról alig tudunk valamit.⁵

A IV. parancsolat levélbeli szövegén a költő valóban változtatott még, a 10–13. sor ars poeticája azonban már az Imbery Melindának elküldött levélben is végleges:

*tiszteld a költőket, akik
veled vannak, bármerre mennél*

*s több életet adnak neked
tulajdon ember-életednél.*

Az ars poetica lényegére a 12. sorban középrimes összecsengés hívja fel a figyelmet: több életet – adnak neked.

A VI. parancsolat 10–13. sora József Attila *Ódájának* szenvedélyes hangján, de az *sz-szel* és *cs-vel* kezdődő szavak alliterációs és két szótagos tiszta rímben tovább zengő összecsengésének köszönhetően éteribb hangfekvésben szólal meg:

⁵ Vö. Ötvös Zoltán: *Nobel-díjat hozhat a kíváncsiság.* (Krasznahorkay Attila: Van ott valami, a tévedés esélye kizárt!) /Interjú/ Magyar Idők, II. (2016), 128. (jún. 2.), 16.

*úgy zeng a szerelem szava,
mintha ezüst csengettyűt rázna, –*

*ki szeret, sohasem gonosz,
ki szívből csókol, nem parázna.*

Az éteribb hangfekvés a VIII. parancsolat aranymetszésszintjén a 11. sor lendületes felszólítását követően az előrímes összecsengés két erős nyomatékával tagolt 12. sorban indulószerű ütemezésre vált:

s indulj a bátrak mosolyával,

zengő lélekkel, zsenge testtel,

Végül a X. parancsolat halmozásra és párhuzamra épülő 10–13. sora a dal egyszerűségének a hangján szól az élet végső kérdéseiről:

*köszönöm, hogy tápláltatok,
hús, alma, búza, lencse, borsó.*

*Amint jó volt hozzám a bölcső,
tudom, hogy jó lesz a koporsó.*

Dsida Jenő alkotásának strófáit rendre megkísérelhetjük egyeztetni a mózesi kőtáblák következő parancsolataival: I. Én vagyok a te Urad Istened. Ne legyenek idegen isteneid énelőttem! II. Isten nevét hiába ne vedd! IV. Tiszteld atyádat és anyádat! VI. Ne paráználkodj! VIII. Ne szólj hamis tanúságot! X. Mások javát ne kívánd! Már az első szakasz egyeztetése során be kell látnunk azonban, hogy Dsida Jenő alkotása nem a parancs, hanem a tájékoztatósi pontot kereső lírai én szavával szól – a látszat ellenére sem az intelem, hanem végső elemzésben a számvetés, a létösszegzés hangján. „*De nem szabad velem törődnöd, / legfeljebb ints egy lenge búcsút / felém*” – hangzik az intelem, amely azonban nem az „*Ismerd meg önmagadat*” görög bölcsességben, hanem a „*célod, hogy rálelj önmagadra*” felismerésben csúcsosodik ki. A következő strófák intelmei – „*Nevem hiába ne vegyed*”, „*Tiszteld az izzó szenvedést*”, „*Addig nézz csurdé angyalokra / és addig nyalj szerelmi mézet*”, „*Az igazságnak őre légyen / benned mindig az égi szellem*”, „*Felebarátod ökre, háza / után kívánságod ne légyen*” – rendre az önmagára találás mozzanatait vezetik be, amelyek olyan gazdagsággal bontakoznak ki, amilyenre csak a műfaji jelleg változatos sokfélesége nyújthat lehetőséget. Ha Dsida Jenő alkotásának parancsolatait a kőtáblák parancsolataival próbáljuk egyeztetni, szükségképpen be kell látnunk, hogy az egymást követő szakaszokból valójában semmi sem hiányzik. A töredékesség csak látszat, amelynek leple alatt a mű az önmagára találás, a megnyugvás békéjét sugárzó bölcselő – a költő szavával élve „*bölcselkedő*” – költeményé kerekedik.

A Tízparancsolathoz kapcsolódó, és attól elszakadó Dsida Jenő abban a szel-
lemben cselekszik, amely Notker Wolf és Matthias Drobinski *Életszabályok* című,
magyarul nemrég megjelent könyvét is áthatja: „Az »örök tömörségű« törvény,
ahogy Thomas Mann a Tízparancsolatot nevezte, néhány mondatban elmondja, hogy mi
a fontos az életben. Az örök tömörség azonban azt is sejteti, hogy ezek a mondatok nem
képeznek szerteágazó, merev szabályrendszert. Rövidsége miatt nyitott marad a folyton
változó világra, a konkrét helyzet, az egyes ember számára. Ha merev törvényeknek
tekintjük, akkor a Tízparancsolat elveszti értelmét. Életellenessé válik, ha a korlátozás,
a megszorítás eszközévé tesszük, vagy az ösztönök elnyomásához, önmagunk lekicsiny-
léséhez vezet. Pedig arra hivatott, hogy életörömet hozzon, nem arra, hogy elvegye
azt! Emiatt olyan fontos az Újszövetségben a hármas szeretetparancs: szeresd Uradat,
Istenedet, szeresd felebarátodat – és magadat is.”⁶

*

„Orrodba édes illatot gyűjts, / szívedbe békét és mosolygást” – buzdítja magát a költő
Tíz parancsolatának záróstrófájában, úgy azonban, hogy eközben valamennyi, test-
vérének tekintett embertársát megszólítja.

6 Notker Wolf – Matthias Drobinski: *Életszabályok. A Tízparancsolat. Kihívás és tájékozódás napjainkban.*
Ford. Lukács József. Vigilia Kiadó, Budapest, 2015. 155.